

בלבבי

אפיקומן

תענוג

בלבבי משכן אבנה

השיעורים של הרב זמינים ב"קול הלשון"

073.295.1245 | ישראל | 718.521.5231 USA

סיכום קצר וחלקי

בירור מדרגת הטעמים שבאכילה ובדיבור שבליל התקדש חג - וגילוי תמצית מדרגת התענוג שבאפיקומן.

א. אכילת רעבון שורשה ברע שבעץ הדעת [הרע שברעב] וכן לאידך גיסא באכילה גסה שכולה אכילת קלקול, ובאכילת שובע ישנה אכילת עשב [=שבע] של בהמה שהיא אכילת ממשות הדבר שזה ה'עץ' הדעת טוב', אבל אכילת אפיקומן שהיא התיקון לאכילת עה"ד היא אכילת שובע לתאבון שעיקרה במדרגת תענוג - טעם.

ב. במן לא היה ממשות חומר ומהותו היא טעם - וטעמו בו כל טעם, והאפיקומן, הוא אכילת ממשות שיש בה גם טעם, אבל מכח ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" הופשט פעולת האכילה ונשאר הטעם שבפנימיות האכילה וזה אפיקומן 'אפיקו' - את הארת המן.

ג. עיקר מדרגת תורה היא טעמים ולכן ניתנה לאוכלי המן שהוא במדרגת טעמים, וזה מהות חכם [-חכמה נוטריקון ח"ך אמר מה] שיודע בכל מקום כי דבוק בטעמי הדבר, וזה מה שמשיבים לו 'אין מפטירין' וכו' - מדרגת הטעם שהוא פנימיות האפיקומן.

ד. יציאת מצרים היא גילוי של טעמי תורה וזהו ש'חייב אדם' לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' - שאז יש לו את טעם היציאה, ומצד כך ה'חייב' בעומק, הוא מלשון חיבה - חיבת הטעם.

ה. עד חצות זהו טעם שבמדרגת אכילה שבפה ומחצות ואילך - טעם שבמדרגת הדיבור שבפה, אבל כש'הגיע זמן ק"ש של שחרית' - שמונח בה ג"כ זכירת יצי"מ - עולים לקבלת עול שלמעלה מטעם ודעת, ובהקבלה לכך זהו מדרגת טעמי תורה שנתגלו לר"ע - אבל משם נתעלה ל"יציאה נשמתו באחד".

אפיקומן, כמו שבואר בפעם הקודמת במציאות המצה הנאכלת לאפיקומן - מצד השורש המצה נקראת מצה מלשון שורש גילוי המציאות שזה גילוי ההויה, ומצד היניקה מן ההויה מתגלה האמונה בבחינת 'מיכלא דמהימנותא'.

ממשיכים בעזר ה' את הסוגיא - כח התענוג שמתגלה במצה.

הרי יסוד הדין שנאמר במצה דאפיקומן - "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" כמו שכתוב בלשון המשנה, וכמו שאומר ע"ז רש"י בדף מ' בפסחים וכן בעוד ראשונים, שמכאן ילפינן שהאפיקומן נאכל על השובע, שהמצה של אפיקומן או הפסח של אפיקומן בזמן הבית, נאכל על השובע. ובמכילתא יש ע"ז דרשא מפורשת מקרא ד'ואכלוהו', שיש דין שאכילתו של קרבן פסח תהיה אכילה על השובע.

ארבעת ההגדרות שבאופן האכילה

בכללות ממש יש כמה שלבים בגדר של אכילה [-והמשנה ברורה מרחיב בזה בפרטות יותר], כמה סוגים של אכילה, - יש אכילה שאדם אוכל את הדבר כשהוא רעב, ומצד כך נאמר שאת המצה של אפיקומן צריך לאכול לא במדרגה הזו של רעב אלא כשהוא שבע. המדרגה השניה כמו שהוזכר, זוהי אכילה של שובע.

והמדרגה השלישית היא הנקראת אכילה גסה, וכמו שאומרת הגמ' על שנים שאכלו את הפסח שאחד קיים כהלכתו ואחד לא, ומבארת הגמ' שהראשון אכל את זה לתאבון והשני אכל את זה אכילה גסה ואכילה גסה לאו שמה אכילה.

וא"כ, ראשית העמדנו בפרטות שלושה מדרגות של אכילה - אכילה של רעבון, אכילה של שובע ואכילה שהיא אכילה גסה.

ובדקות יותר האכילה של שובע עצמה נחלקת לשני חלקים, יש מה שהאדם אוכל את הדבר לשובע באופן שעדיין הוא יכול להכיל בקרבו עוד אכילה שמכח כך זה לא אכילה גסה, ויש מה שהוא אוכל את הדבר לתאבון.

וא"כ יש כאן ארבע הגדרות של אכילה, אכילה של רעב, אכילה של שובע לתאבון, אכילה של שובע שלא לתאבון ואכילה שהיא אכילה גסה, זה בכללות ממש ארבע מדרגות של אכילה [ועוד פעם מדגישים - בפרטות אפשר לחלק אותם יתר על כן].

אכילת רעב - משורש הרע שבנעץ הדעת

עומק נקודת הנידון - מה שמבואר כידוע, שהאכילה של אכילת אפיקומן, אכילת פסח ואכילת מצה, היא תיקון לאכילה השורשית שהיא האכילה מעץ הדעת טוב ורע, ובאכילה מעץ הדעת טוב ורע עצמה - מצד שורש הרע שבאכילה נעשה רעב שזהו רעב אותיות רע-ב' - זה אכילה של

רעבון, והדוגמא הבהירה לכך שכאשר יש 'כפנא', שנות רעבון שמצד שיש רעב, מכח כך המדרגה הכללית של האכילה היא אכילה של רעב, וכסדר ברייתו של עולם זה יכול להיות אצל כל אדם באופן פרטי שהוא אוכל מחמת שהוא רעב.

אבל א"כ, האכילה התחתונה שהיא אכילה של רעב היא אכילה ששורשה ברע שבעץ הדעת שזה הרע שברעב, רעבון.

וברור - האכילה הזאת היא אכילה דקלקול ולכן נאמר באכילת מצה ביסוד הדבר שהיא איננה מדרגה של אכילה של רעבון שזה אכילה דקלקול, ולכן דייקא לא אוכלים אותה לרעבון.

אכילת שובע במדרגת אכילת עשב דבהמה

יתר על כן כמו שהוזכר האכילה העליונה יותר זהו אכילה על השובע שהאדם אוכל כשהוא במציאות של שובע, ולהבין עמוק - כאשר האדם אוכל במציאות של שובע - הרי כמו שחודד יש אכילה על השובע שהיא אכילה כשיש שובע כפשוטו ויש אכילה על השובע שהיא אכילה לתאבון שיש לו תאבון במה שהוא אוכל.

ונקודת הדבר - הרי כמו שמפורש בקרא מאכל הבהמה הוא עשב - עשב אותיות **שבע**, - "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון" - "נמשלו כבהמות נדמו" שאחרי החטא הם נפלו למדרגת בהמה, - כאשר אוכל מ'עץ הדעת רע' זהו אכילת רעבון, אבל כאשר אוכלים מ'עץ הדעת טוב' אבל עדיין זה במדרגת עץ הדעת - זה מדרגת בהמה שזהו 'נמשלו כבהמות נדמו' ואכילה של בהמה היא אכילה של עשב, והרי 'מבשרי אחזה'... רואים את זה אצל בהמה שהיא מסתובבת ואוכלת עשבים שהסיבה שהיא אוכלת עשבים זה לא מחמת שהיא רעבה, דייקא, אלא גם כשהיא שבעה יש אצלה אכילת עשבים, זוהי אכילה שהיא במדרגת אכילת בהמה, אבל ברור הדבר - זה לא אכילה שהיא במדרגה של תאבון אלא זה רק אכילה במדרגה של שובע וזוהי אכילת בהמה.

ולמעלה מכך זוהי המדרגה שהוזכר, אכילה של שובע אבל היא אכילה לתאבון שזו בעצם האכילה שמתגלה במציאות אכילת האפיקומן, הקרבן פסח או המצה שנאכלים באחרונה שהאכילה הזו בעצם מדרגת האכילה היא אכילה במדרגה של תאבון, וזה העומק שהוזכר - האכילה הזו היא אכילה במדרגה של תענוג.

מדרגת אכילה דקלקול של אכילה גסה לעומת אכילה של 'עץ הדעת טוב'

ונחמד יתר על כן - כמו שהוזכר יש את האכילה האחרונה שהיא האכילה דקלקול הגמורה שהיא נקראת 'אכילה גסה' שזה אכילה שהיא כאשר כריסו של האדם מלא שאז כשהוא אוכל זה אכילה גסה שעל זה נאמר שאם הוא אוכל את המצה באכילה גסה זה אכילה פסולה, ומדוע - כי במצה אפשר לאכול אכילה של שובע ויתר על כן אכילה של שובע בתאבון, אבל אם הוא אוכל אכילה גסה - זה כבר לא בגדר אכילה של שובע וזה כבר יצא מגדר אכילת בהמה כי בהמה אינה אוכלת עשב בשעה שאין לה שום מקום להכיל את המאכל בתוך עצמה - שכהגדרה הכללית זה נקרא אכילה גסה - שבשלב זה היא כבר איננה אוכלת, - זה אכילה שכבר חל מציאות של כילוי לגמרי, אין בה שום נקודת תיקון כי כולה מציאות של גסות.

ובדקות יותר, יש בהמה דקה ויש בהמה גסה, ואכילה גסה משתייכת לקלקול של בהמה גסה, אבל מ"מ האכילה הזו היא אכילה דקלקול שאין בה שום תיקון, ולעומת כך מדרגת בהמה דקה זה בבחינת 'עץ הדעת טוב' שיש בה עוד דקות מסויימת של אכילה.

ואכילת שובע שהיא אכילה של תענוג שזהו באכילה שהיא לתאבון, היא היא אכילה במדרגת עולם הטעמים.

כמו שמבואר בסוגיא בב"ק בפרק שני לגבי בעל חי שאכל, מתי הוא חייב נזק שלם כי זה נקרא 'שן' ומתי החיוב הוא חצי נזק כי זה נקרא 'משונה' - זה תלוי בכל בעל-חי ובעל-חי לפי טבעו במה שרגילותו לאכול, ומ"מ עומק הדבר - בהמה שהיא אוכלת אין עיקר מאכלה במדרגה של טעם אלא בעצם אכילת הדבר, - זהו "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", מה שהיא אוכלת עשב זה לא מדין טעם אלא זה אכילה מצד אכילה כפשוטו. - רק הגדרנו שאכילה של בהמה דקה יסודה **עשב** אותיות **שבע** ובאכילה של בהמה גסה זה כבר אכילה גסה. ובפרטות יותר גדר אכילת שבע של בהמה מתגלה בבהמה שהיא מעלה גרה שהיא חוזרת ומעלה את המאכל עוד פעם לפיה שזה נעשה בכדי שיהיה לה עוד מקום להכניס אל תוכה.

אכילת אפיקומן - מיסוד מדרגת טעם

אבל מ"מ עומק האכילה שמתגלה באכילת אפיקומן זהו אכילה מדין שובע לתאבון, אכילה מדין תענוג, אכילה מדין טעמים, זה עומק המדרגה של אכילת אפיקומן.

הרי כדברי חז"ל "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן" ובעיקר במדרגת התורה הרי ישנם טעמים נקודות תגין ואותיות, האותיות - תגים ונקודות הם התחתונים יותר, אבל עיקר המדרגה של תורה אלו הם הטעמים - טעמי תורה - והרי במן יכלו לטעום כל טעם [= או כמעט כל טעם] כמו שמבואר הרי בסוגיא בסוף יומא, וכמו שהרחיבו רבותינו אפיקומן נקרא **אפיקומן** מלשון **אפיקו- מן מוציאים ממנו הארת מן**, זה אפיקומן, והרי במן יכלו לטעום כל טעם שבעולם וא"כ מוגדר כאן שאכילת אפיקומן יסודה מדין טעם, זה עומק ההגדרה של אכילת אפיקומן.

והרי זה מה שנאמר לדינא ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" שנאמרו שם כמה וכמה טעמים בסוגיא בדף קי"ט-ק"כ ובדברי הראשונים, - התוס' שם מביא שהטעם הוא בכדי שלא תהיה אכילתו ח"ו בבהלה והוא יבוא לשבור את העצם בקרבן פסח, וטעם נוסף שנתבאר בדברי הראשונים שהסיבה היא בשביל שישאר בו טעם מצה - ישאר בו טעם פסח לאחר שהוא גומר את האכילה, - ומה הטעם לדבר שצריך שישאר בו טעם פסח וטעם מצה, ביארו בזה הראשונים כמה וכמה ביאורים מה הטעם שנצרך שישאר בו אותו טעם.

אבל מ"מ, עומק ההגדרה שנאמר ביסוד הדין שבאכילת הפסח ובאכילה של מצה - אכילת אפיקומן, צריך שישאר טעם לאחר גמר אכילתו - זה ההגדרה של מה שנשאר מכל האכילה - מה שנשאר מכל האכילה זה מדרגת טעם, יש את זמן האכילה עצמה שאז זהו מדרגת אכילה לשובע בבחינת אכילת עשב, - ונכון, גם בשעת האכילה יש טעם בהנאת החיך - בליעה, אבל עיקר מה שמתגלה עדיין הוא מהות של אכילת הדבר, - זה אמנם אכילה שיש בה גם טעם אבל מצד עצם אכילה זוהי פעולה של בהמה, ואמנם זה לא אכילה גסה של בהמה גסה אלא אכילה של בהמה דקה, אכילה דקה בבחינת **עשב-שבע**, זה מדרגת האכילה ששייכת בזמן האכילה.

אבל אחרי שנגמר פעולת האכילה, מכח ש'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' א"כ נשאר רק הטעם, שזה הרי בשביל שישאר בו טעם אפיקומן בפה, וע"י שנשאר בו טעם אפיקומן בפה - מוגדר כאן עכשיו שזה שלב נוסף באכילה שהופשט פעולת האכילה ונשאר רק הפנימיות של האכילה, - זה מה שנשאר מכל מציאות הפסח.

מה שמשיבים לחכם על שאלתו 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם ואף אתה אמר לו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', כלומר - מדרגת חכם זה מי שהוא במדרגה שהוא מחפש את ה'טעמי תורה' - זהו חכם, והרי הכח שטועם בפה האדם נקרא חיך - שם מקום הטעם, וחכם נקרא חכם כמו שהוזכר פעמים הרבה מל' דברי הראב"ד שחכמה זה נוטריקון חיך אמר מה, שכל חכמה זהו מה שטועמים את הדבר וע"ש כן היא נקראת חכמה, וא"כ הגדרת חכם הוא מי שמתגלה לו הטעם.

בהגדרה הפשוטה "איזהו חכם כל ששואלים אותו בכל מקום" אבל בהגדרה הפנימית של חכם - מה שהוא יודע בכל מקום זה מחמת שהוא דבוק בטעמי הדבר ולכן הוא משיגם בשלימות והוא יודע אותם, - זה עומק דברי הגמ' של 'שואלים אותו בכל מקום'.

אבל מכל מקום, החכם טועם את הדבר ומכח טעימתו את הדבר לכך הוא נקרא חכם - לכן משיבים לו "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" שהסיבה היא בשביל שישאר טעם אפיקומן לבסוף, - זה ההשגה שמוציאים ממדרגת אכילת אפיקומן, - אפיקו מן - מדרגת המן שטועמים בו כל טעם שבעולם.

כאשר האדם זוכה באמת למציאות מדרגת המן - שהרי המצות שהוציאו עמם ממצרים טעמו בהם טעם מן, - הוא זוכה לטעום באפיקומן לא רק את הטעם של המצה כפשוטו אלא הוא טועם במצה את הטעם של מדרגת הטעמים מעין מה שהיה במן.

הרי מצה כפשוטו הוא 'לחם עוני' 'דרכו של עני בפרוסה', אבל גם דרכו של עני לאכול פת חריבה שיש בה רק מים וקמח וממילא היא רחוקה יותר ממציות הטעמים, - פת שמתבשלת או שנילושה במי פירות וכדו', א"כ יש לה יותר מציאות של טעם, אבל פת שהיא רק מים וקמח היא יותר רחוקה ממציות הטעם, ומצד כך - זה המדרגה התחתונה של המצה שהיא נקראת 'לחם עוני' מלשון עניות.

אבל ענג ועני הם שורשים קרובים אהדדי, - מה שבקלקול זה עני מלשון עינוי בבחינת 'אין ברע למטה מנגע', כשזה מתהפך לצד תיקון זה הופך להיות מציאות של ענג, - זה מדרגת אכילת המצה של אפיקומן בעומקו שהוא יוצא ממדרגת העניות שבדבר למדרגת הגילוי של ה'טעמי תורה', זה עומק הגילוי שמתגלה במצה שטעמו בה טעם מן.

אפיקומן - הוצאת נקודת הטעם שבפנימיות האכילה

חכם, כשאומרים לו "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" מגלים לו את סוד פנימיות הלילה הזה שכל היותו שישאר בו טעם מצה, ומצד כך נעשה ההפשטה של מציאות האכילה ולא הגילוי של עצם מציאות האכילה עצמה.

וכבר הוזכר - הרי במה שהאפיקומן נקרא אפיקומן הגמ' אומרת כמה טעמים, - שיטת רב שטעם הדין זה מכח שאסור לצאת ממקום למקום וכמו שמסביר שם הרשב"ם שלפ"ז אפיקומן זה אפיקו-מנא, תוציאו את הכלים בשביל שיותר לא יאכלו, ושיטת שמואל - ובהרחבה יותר בר' יוחנן - זה קאי על מיני מתיקה וזהו אפיקומן - אפיקו מיני מתיקה. ולכאן הרי כמו שחידדו הראשונים שמובא בב"י על הטור - הרי לכאן אפיקומן לפ"ז, זה לא מה שאנחנו אוכלים אלא זה מה שאנחנו לא אוכלים - שלא מוציאים מיני מתיקה לאחר אכילת המצה או הפסח שנאכלים באחרונה, ונאמרו על כך כמה ביאורים בדברי רבותינו - מדוע רבותינו קראו לאכילה האחרונה אפיקומן.

אבל בעומק - כמו שהוזכר אפיקומן זה אפיקו-מן מלשון הטעמים שבמן, והרי המן שירד מן השמים לא היה בו ממשות של חומר, הוא לחם מן השמים שאין בו מציאות של חומר, וא"כ מה שיש בו זה הטעם הפנימי הגנוז בתוכו, וכפי שהוזכר זה ההגדרה של אפיקומן - אפיקו-מן להוציא את נקודת הפנימיות שנמצאת בתוכו, זהו ההגדרה של אפיקו מיני מתיקה, כלומר - להוציא את נקודת הטעם שהרי כל 'מתוק' זה הגדרה של דבר שיש בו טעם, זה הגדרת 'מיני מתיקה', וזהו ה'אפיקו' - תוציאו את נקודת פנימיות הטעם שנמצא בדבר שזה ה'מיני מתיקה' שבו, להוציא אותו מתוך מה שאוכלים גופא, זה נקרא אפיקומן.

ומ"מ א"כ, ההארה המתגלה מכח מדרגת ליל הסדר בכלל שהאחרית שלו הוא 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' היא עולם של תענוג, עולם של טעמים, זה ההארה שיוצאת ממדרגת יציאת מצרים.

אופן קיום מצות הסיפור ע"י הלכות הפסח - ע"י גילוי פנימיות ההלכה

ולכן בעיקר פנימיות סיפור יציאת מצרים - כמו שכבר דנו רבותינו בכך האם מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים בהלכה או רק באגדה, וכבר הוכיחו כמו שיש במהר"ל [-והרב מבריסק ז"ל ג"כ מביא את אותו דבר] שיש ראייה ברורה שאפשר לקיים את המצוה גם בגדרי הלכה ולא רק

בדברי אגדה ממה שמלמדים את החכם "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" שמכאן מוכח שאפשר לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים גם בהלכות, - ולא רק שגם אפשר אלא שזה מה שאומרים מלכתחילה לחכם.

אבל בעומק לפי מה שנתבאר השתא, מה שאומרים לחכם 'ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח' - לא 'הלכות הפסח' אלא 'כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' כלומר שמראים לו מה הפנימיות של ההלכה, - מה שמלמדים אותו זה לא כפשוטו רק את הדין בלבד ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", אלא כיון שאפיקומן זה גילוי של הטעמים, א"כ ברור שמונח כאן ההגדרה שמסבירים לו את ה'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן' מה הטעם של הדבר שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

וההארה הזו היא גופא מתגלה בה מציאות ה"טעמי תורה".

יציאה ממצרים - גילוי ה'טעמי תורה' היפך ה'פן ישיב את העם מצרימה' - העלם הטעם ולפי"ז ברור הדבר, הגמ' אומרים מפני מה לא נתגלו טעמי תורה מפני שגדול עולם - ומנו שלמה המלך - במקום שנתגלה טעמי תורה הוא חטא, נאמר 'לא ירבה לו נשים פן יסור לבבו' ו'לא ירבה לו סוסים פן ישיב את העם מצרימה' ושלמה המלך הרבה לו נשים ונשיו הטו את לבבו.

ה'לא ירבה לו נשים' זהו משורש דמצרים שעליהם נאמר 'בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם' ו'לא ירבה לו סוסים' כמו שכתוב "ולא ישיב את העם מצרימה" - מקרא מלא שזה חזרה למצרים.

וזה ברור לכל בר דעת - למה דווקא כאן נאמר יסוד הדין שהקב"ה העלים את הטעמי תורה, - כי במקום שנאמר דין שאסור להרבות לו נשים ואסור להרבות לו סוסים פן ישיב את העם מצרימה, כאן מונח הגילוי של ה'טעמי תורה', שהרי כל יציאת מצרים היא גילוי של ה'טעמי תורה', וא"כ, חזרה למצרים זה נעלמות של הטעמי תורה, ולכן - מפני מה לא גילתה התורה את טעמי התורה, כי אם יגלו את טעמי התורה יש חשש ח"ו שהטעם יחזיר את הדבר בחזרה לגלות של מצרים שזה בדיוק המקום שבו היה היציאה מההעלם של הטעם לגילוי של הטעם וכיון שהטעם לא נתגלה בשלימותו לכן הוא יכול לחזור בחזרה לנקודת הכיסוי שלו, זה עומק מה שנאמר כאן שלא נתגלו טעמי תורה, כי מקום הגילוי של טעמי תורה זה היציאה ממצרים ומקום

ההעלם של טעמי תורה זה החזרה למצרים שזה ה"פן ישיב את העם מצרימה" שאם יתגלה לו הטעם יש חשש שחס ושלום הוא לא יושג נכון ואז הוא יחזיר ע"י הטעם את הדבר בחזרה למקום הנעלמות של הטעם, זה עומק נקודת הפגם של הדבר.

אם הטעם היה מתגלה בשלימות - וודאי שהטעם לא היה מביא קלקול, ומחמת שיש לו העדר גילוי שלם או ריבוי של אור שהכלי לא יכול לקבלו כראוי שזה ג"כ גורם התמעטות של הטעם שהטעם הופך להיות מעט [-אותם אותיות], לכן לא מושג מציאות הטעם, - זה עומק ה"פן ישיב את העם מצרימה" כיון שדייקא ביציאה ממצרים יש את הגילוי של נקודת הטעמים.

ואשר על כן, עומק ההארה המתגלה ביציאת מצרים כפי שנתחדד השתא היא היציאה של טעמי תורה.

'כאילו הוא יצא ממצרים' - גילוי הטעם שביציאה

הרי אחד מהששה זכירות שישנם זה מצות זכירת יציאת מצרים, וכידוע עד מאד מה שר' חיים דן מה ההבדל בין חיוב זכירת יציאת מצרים שיש בכל לילה במה שאנחנו מזכירים את זה בפרשת ויאמר בכל קריאת שמע לחיוב זכירת יציאת מצרים שבליל פסח, ופנים אחד לדבר לפי מה שנתבאר השתא, - ברור הדבר - בכל השנה כולה יש מצוה לזכור את יציאת מצרים והגדרת המצוה לזכור את יציאת מצרים זה זכירה בעלמא, אבל בלילה הזה - "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", מה ההבדל בין מי שמספרים לו שאחר יצא לבין כך שהוא יצא בעצמו? בהגדרה אחת לדבר, זה פשוט מאד, כשמספרים לו הוא יודע, וכן במי ששכח ולאחר מכן סיפרו לו שהוא עצמו יצא - כעין מה שמצינו ברב יוסף ששכח תלמודו ואביי הוה מדכר ליה, כמו כן כשאדם יצא ושכח את היציאה ועכשיו מזכירים לו את הדבר, עכשיו הוא רק יודע את הדבר.

אבל כאשר הוא רואה את עצמו שהוא יצא ממצרים יש לו את הטעם של יציאת מצרים, זה עומק ההגדרה של "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שע"י ה"כאילו הוא יצא ממצרים" יש לו את הטעם של היציאה.

ומצד כך, לכן ההגדרה היא "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" כיון שהמהות הפנימית של היום של היציאה ממצרים זה ה"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" שזה נאמר לדינא

שצריך שישאר הטעם אפיקומן' ולכן כל אדם ואדם חייב לראות את עצמו כיוצא ממצרים שזה הענין של טעם היציאה כמו שנתבאר.

אלא שא"כ תבוא השאלה מדוע דווקא לחכם אומרים את ה"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" הרי לכאוי בכל אדם ואדם נאמר חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שצריך שיהא גילוי של טעמים.

אבל ההבדל הוא ברור - אצל כל אדם ואדם כל הלילה הגילוי של הטעם מולבש, זה מולבש בסיפור, זה מולבש באכילה של פסח מצה ומרור כפשוטו, ורק אחרי שנגמר הכל שאז נאמר "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" א"כ מה שנשאר לו זה מציאות הטעם.

וזה הרי ההארה שמתגלה כאן, שהרי אוכלים את המצה רק עד חצות - שנחלקו בזה רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא אבל מעיקר ההלכה חיישינן לרבי אלעזר בן עזריה שהמצוה היא עד חצות, והשאלה ע"ז הרי ברורה שלכאוי היציאה ממצרים היתה מחצות.

ותשובה לדבר - מה שנשאר לנו מהאכילה זה הטעם וזה קיים מחצות ואילך, - עד חצות זה הפעולה ומחצות ואילך נשאר מציאות הטעם, זה גופא הגילוי של היציאה ממצרים שמחצות ואילך. אבל אצל החכם שהוא חכם הרואה את הנולד - ויציאת מצרים הרי היא בגדר לידה כמפורש בקרא - א"כ היציאה ממצרים שבמדרגת חכם שרואה את הנולד, א"כ, כל הלילה כולו הוא כבר נמצא רק במדרגת הטעמים, זה התשובה שאומרים לחכם "ואף אתה אמרו לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

ה'חייב אדם לראות את עצמו' נפשוטו, וה'חייב' העליון שמלשון חיבה

מה שנאמר "חייב כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" זה נאמר אפילו באדם שלא נמצא במדרגה של חכם שצריך שיהיה לו את הטעם של היציאה, אבל במדרגת החכם היא שכבר בתחילת הלילה הוא במדרגת הטעמים, ולכן מתחילת הלילה "חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים" וכו' שהוא שואל מכח שהוא רואה את הנולד, ואצלו המדרגה היא מדרגה של טעמים מופשטים כבר בתחילת הלילה לאורך כל הלילה כולו, - זה המדרגה העליונה של היציאה שמתגלה דייקא בחכם.

ומ"מ, אצל כל אדם ואדם ג"כ נאמר 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' וה'חייב' כלומר שהוא מחוייב להיות מחובר למדרגת הטעם.

אבל כבר הוזכר פעמים הרבה שכל 'חייב' יש לו שתי הבחנות, יש 'חייב' חיצוני ויש 'חייב' פנימי, - 'חייב' כפשוטו זה כמו עבד שמחוייב לאדונו, אבל ה'חייב' העליון זה בבחינת 'חיבת הקודש מכשירתן', בכל חיוב חיצוני החיבה הפנימית היא המחייבת את הדבר, זה הגדר של 'חייב' עליון. ומצד כך מה ש'חייב כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' עומק המחייב של ה'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' זה חיבת הטעם.

עד חצות - פה של אכילה, ומחצות - פה של דיבור

ולפי"ז כשנתחדד שזה עומק נקודת ההארה, - זו ההארה שיוצאת מזמן חצות ואילך שאז כבר נפסק מציאות האכילה בפועל, ונחדד.

כבר הוזכר שבליל היציאה ממצרים יש לנו שתי מצוות יסודיות - שזה הרי כל פסח שהוא בסוד פה ובפה עצמו יש בו שני מהלכים, יש את אכילת הפה ויש את דיבור הפה.

החצי הראשון של הלילה מתגלה בו ג"כ האכילה שבפה, שזה כל מצוות האכילה.

אבל החצי השני של הלילה שכבר עיקר האכילה נגמרה מחצות [בפרט לרבי אלעזר בן עזריה וגם לרבי עקיבא לכתחילה מצד גזירת חכמים], זה הזמן שמתגלה בו הפה-סח.

עד חצי הלילה זהו פה של אכילה, ומחצי הלילה זה פה של שיחה.

וההגדרה היא - עד חצי הלילה הדין הוא לטעום את הדבר כשאוכלים אותו - "בעינין טעם מצה וליכא" (ברכות ל"ח ב') "בלע מרור לא יצא בעינין טעם מרור וליכא" (פסחים קט"ו ב' וברשב"ם שם) צריך לאכול את זה במדרגה של טעם.

ומחצות ואילך - עולים ממדרגת מצוות למדרגת תורה שזה ה'חייב אדם לספר ביציאת מצרים כל אותו הלילה" שהעסק שלו בסיפור יציאת מצרים הוא במדרגת תורה [-שזה עוד דקות לעצמה], ושמה הוא מתחבר לטעמי תורה.

זה הצד העליון והצד התחתון שבליל התקדש החג, - הצד התחתון האכילה והטעם שבאכילה, והצד העליון הוא הטעם של הסיפור, - זה עומק המדרגה המתגלה.

ולפיי"ז מה שנאמר אצל התנאים שבהגדה "והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" עומק הדבר הוא כך - כשהם היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה א"כ, הם היו עסוקים בטעמים, זה היה העסק שלהם כל הלילה במדרגת הטעמים, וטבע הדבר שכשאדם טועם דבר - הוא נמשך לדבר, הוא 'גריר אבתריה'.

'הגיע זמן ק"ש של שחרית' - מדוגת הסיפור שלמעלה מטעם ודעת

"עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" - קריאת שמע זה קבלת עול מלכות שמים, זה למעלה ממציות הטעם, - זה נקרא "הגיע זמן קריאת שמע", זה לא רק כפשוטו שנגמר הזמן של הלילה והגיע הזמן של קריאת שמע - וודאי זה האמת - אבל העומק שבהגדרה - נשתנה כאן המהות של הדבר, שהרי גם כאשר הם יקראו קריאת שמע הם יספרו ביציאת מצרים שהרי הם קוראים את השלוש פרשיות וא"כ גם בקריאת שמע עצמה הם מזכירים את יציאת מצרים, וא"כ כשהם קוראים קריאת שמע הם לא פסקו מסיפור יציאת מצרים, הם ממשיכים בסיפור יציאת מצרים רק בצורה של קריאת שמע [=אף שבוודאי שקריאת שמע הוא לא רק סיפור יציאת מצרים].

אבל בדקות עומק ההגדרה, כאשר הם היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, כל הסיפור היה במדרגה של תענוג, במדרגה של טעמים, וכאשר באו תלמידיהם ואמרו להם "הגיע זמן קריאת שמע של שחרית" שזה קבלת עול מלכות שמים בהדגשה, - שם זה כבר נמצא למעלה ממדרגה של טעם.

זה האחרית היותר גבוהה ממדרגת מציאות האכילה ולמעלה ממדרגת מציאות הסיפור, זהו קבלת עול מלכות שמים שמגיע למעלה ממדרגה של טעם, "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", וא"כ, ההארה שיוצאת מכל הלילה היא במדרגה של טעם, טעם באכילה וטעם בסיפור כמו שנתבאר, אבל האחרית היא עוד יותר גבוהה, האחרית של הדבר היא אחרית שלמעלה מטעם ודעת כלל, קבלת עול מלכות שמים, זהו הסיפור יציאת מצרים במדרגה של קריאת שמע, - זו כבר מדרגה שלישית חצי הלילה הראשון הוא אכילה. חצי הלילה השני, סיפור.

ומכאן ואילך ממשיכים את הסיפור של יציאת מצרים - אבל מדון קריאת שמע וזה כבר למעלה מטעם ודעת, זה עומק הנקודה של שורש הקבלת עול מלכות שמים.

מדרגת טעמי תורה של רבי עקיבא והעליה ל"יצאה נשמתו באחד"

ובעומק, ברור הדבר - זה התגלה ע"י מדרגת רבי עקיבא שהרי התנאים הללו שבהגדה היו מסובים בבני ברק שהיא עירו של רבי עקיבא ורבי עקיבא היה ביניהם, והרי רבי עקיבא זה ר"ת ר"ע שהוא בא לתקן את מציאות הרע - התיקון הראשון זה מה שהוזכר שהאכילה היא לא אכילה מתוך רעב אלא אכילה כשהוא שבע, ויתר על כן, שאכילת השבע היא לא רק במדרגת עשב [וק"ו שלא במדרגה של אכילה גסה של בהמה גסה אבל גם לא רק במדרגה של אכילת בהמה דקה שהיא בבחינת 'וננתי עשב בשדך לבהמתך'] אלא האכילה היא במדרגה של תאבון שאכילת תאבון היא אכילה במדרגה של טעמים, וזה הרי מה שמתגלה ברבי עקיבא כמו שאומרת הגמ' "ולמכסה עתיק יומין" - דברים שכיסה עתיק יומין, אור יקרות וקפאון, הם נתגלו לרבי עקיבא וחבריו שנתגלה לו המדרגה של הטעמים, טעמי תורה נתגלו לרבי עקיבא.

אבל יתר על כן רבי עקיבא לא נשאר רק במדרגה של טעמי תורה, - משה רבינו נתגלה לו טעמי תורה שזה סוד פרה אדומה, אבל רבי עקיבא זכה יתר על כן - "סרקו את בשרו במסריקות של ברזל ויצאה נשמתו ב'אחד'" - נשמתו יצאה בקריאת שמע.

זה ה"עד שבאו תלמידים ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, זה עומק מיתתו של רבי עקיבא, - שזה הרי מה שאמרו לו בשעת מיתתו "עד כאן" וע"ז אמר רבי עקיבא "כל ימי הייתי מצפה מתי יבוא פסוק זה לידי ואקיימנו".

וה"אקיימנו" הזה מתגלה במידת מה בכל סיפא של ליל הסדר, כשמגיע הקריאת שמע של שחרית שאז עולים למעלה ממדרגת הטעם, - זה מדרגת רבי עקיבא שיצאה נשמתו ב'אחד', זה הסיפא של מציאות ליל הסדר שמסתיים בקריאת שמע של שחרית, דייקא בקבלת עול מלכות שמים שהוא למעלה ממציאות של טעם ודעת.

שורש השלימות - 'רצוא' ללמעלה מטעם ודעת ו'שוב' לטעם ודעת

שם זה תנועה, בעומק, של 'רצוא ושוב' בנפש, 'רצוא' ללמעלה מטעם ודעת ו'שוב' לטעם ודעת, זה המדרגה של יציאת מצרים, - עם ישראל יצאו יחד עם המצות הללו ממצרים - ושם שביל

התקדש החג הם טעמו בו טעם מן, זה מדרגת הטעמים שנתבאר, אבל כשמגיע הבוקר עולים למדרגה של קבלת עול מלכות שמים של 'אחד', שם נעשה המציאות של 'רצוא ושוב', זה הסדר שממשיך לאחר ימי הפסח המהלך של 'רצוא ושוב' בין למעלה מטעם ודעת למציאות של טעם ודעת.

זהו הפנימיות של ההארה שמתגלה במציאות האכילה של האפיקומן.

והאכילה הזו היא אכילה בהבחנה של מה שנאמר אצל יעקב אבינו "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" נחלה בלי מיצרים, ה"מיצרים" זה ה"מצרים" וע"י ה'נחלה בלי מיצרים' נאמר אז "אז תתענג על ה'", זו האכילה של התענוג שיוצאים ממצרים - זו המדרגה שמתגלה מכח ההארה שנתבארה. ושורש השלימות 'רצוא ושוב' - למעלה מטעם ודעת, וטעם ודעת, וחוזר חלילה, "אז תתענג על ה'".

שיעורי מורנו הרב שליט"א מופיעים ב"קול הלשון"

ישראל 073.295.1245 | USA 718.521.5231

לברורים בנושאי" בלבבי משכן אבנה"

ניתן לפנות לנייד 052.763.8588

או לדוא"ל:

info@bilvavi.net

שאלות בכל תחומי החיים בכלל והכרת הנפש בפרט
יתקבלו בברכה במערכת השו"ת ויועברו למורנו הרב שליט"א

הכתובת לשליחת שאלות:

rav@bilvavi.net